

DOI: 10.33669/KJ2020-31-10

PRIKAZ

MIRELA OMERović

Univerzitet u Sarajevu – Pedagoški fakultet
Skenderija 72, Sarajevo, BiH
mirelamuftic@yahoo.com

Međusobni utjecaji gramatike, semantike i pragmatike

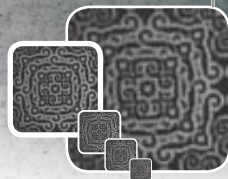
(Ismail Palić, *Gramatika, semantika i
pragmatika rečenice*, Institut za jezik,
Sarajevo, 2019)

Ovaj tekst je licenciran s Creative Commons Attribution 4.0 International License.
Za detalje, posjetiti <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

Jezikoslovna istraživanja u posljednjih dvadesetak godina naglašavaju važnost proučavanja gramatike sa semantičkog i pragmatičkog stajališta. Naime, tradicionalne gramatike u svojim pristupima i interpretacijama strogo su se držale formalnih i funkcionalnih kriterija, ne pridajući pritom veliku pažnju semantičkim, a posebno pragmatičkim kriterijima u različitim klasifikacijama jezičkih jedinica. Novija istraživanja u južnoslavenskoj lingvistici, u skladu s modernim svjetskim pristupima i tokovima, sve više čine napore da jezikoslovne puteve usmjere ka kompletnijim i svestranijim interpretacijama jezičkih elemenata. U svemu tome posebno su važni semantički i pragmatički parametri u pristupima određenim jezičkim pojavama, naročito u gramatičkim opisima jezičkog sistema.

U tom smislu od iznimne je važnosti pojavljivanje knjige *Gramatika, semantika i pragmatika rečenice* profesora Ismaila Palića, u izdanju Instituta za jezik Univerziteta u Sarajevu. Naime, knjiga predstavlja zbirku desetak naučnih radova objavljenih u periodu od 2011. do 2018. god. u različitim domaćim i inostranim zbornicima i časopisima, koje je autor prilagodio i tematski objedinio u okvirima ovih korica, u okrilju gramatike, semantike i pragmatike i njihovog međusobnog prožimanja i dopunjavanja. Važno je naglasiti upravo činjenicu da je na jednome mjestu sabrano deset vrlo značajnih naučnih radova iz lingvističke bosnistike koji utiru puteve prodiranju savremenih ideja i pristupa u lingvističkoj nauci, posebno kognitivnolingvističkih i pragmalingvističkih proučavanja. S obzirom na to da je u lingvističkoj bosnistici još uvijek nedovoljan broj radova s ovim usmjerenjem i metodološkim okvirima, veoma je značajno da se takvi radovi publiciraju u domaćim institucijama kako bi na što jednostavniji način približili ovu tematiku zainteresiranoj čitalačkoj publici.

Prvi rad "Za novi pristup gramatici rečenice u bosnistici" simbolično nas uvodi u jedan novi milje gramatičkih istraživanja bosanskoga jezika samim svojim naslovom, te nam vrlo jasno i koncizno predlaže preokret u sintaksičko-semantičkim interpretacijama gramatičkih pojava, a takav pristup već je u podlozi određenog broja važnih bosnističkih radova (s obzirom na to da je članak objavljen 2011).

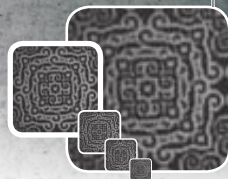

Autor kao osnovne razloge za promjenu orijentacije u gramatičkom pristupu rečenici u bosanskome jeziku navodi da su dosadašnji gramatički opisi rečenice opterećeni tradicionalnim shvatanjima, pojmovima i terminologijom, da su nedostatni i neprikladni za potrebe savremenih lingvističkih istraživanja, te u operativnom smislu pokazuju nesposobnost dosljedne primjene. Navodeći ukratko glavne postavke generativne gramatike te gramatike zavisnosti kao najrazrađenijih i najutjecajnijih teorijsko-metodoloških lingvističkih pristupa u svijetu, autor donosi vlastite prijedloge osavremenjavanja gramatičkog opisa rečenice u bosnistici kako bi se postavili čvrsti temelji za njenu potpuniju i logičniju interpretaciju. Najprije polazi od određenja rečenice kroz tri gramatičke kategorije – lice, vrijeme i način, te ističe predikat kao konstituirajući rečenični član. Navodi da rečenične funkcije mogu popunjavati samo leksičke riječi, koje posjeduju sintaksičku samostalnost, dok gramatičke riječi nemaju takvu sposobnost. Rečenica se predočava kao dijagram odnosa zavisnosti na čijem je čelu predikatski glagol, a pored predikata rečenični su članovi dopune (komplementi) i dodaci (adjunkti). Dopune se definiraju kao rečenični članovi koji imaju predvidiv gramatički oblik ili ograničen niz oblika, koje mogu biti ostvarene ili neostvarene i o čijem pojavljivanju ovisi gramatičnost rečenice. Nasuprot tome, dodaci nemaju unaprijed poznatu kategoriju riječi ili gramatički oblik, nisu obavezni rečenični članovi, odnosno o njima ne ovisi gramatičnost rečenice, te njihovo pojavljivanje može biti onemogućeno semantičkim kolokacijskim ograničenjima. Subjektu se, nadalje, priznaje poseban status s obzirom na to da dolazi samo uz lične glagolske oblike, ali se ipak svrstava u dopune jer se ponaša u skladu s pravilima o dopunama. Na kraju se autor osvrće na to da termin predikatska / predikativna dopuna nije primjeren za punoznačne riječi kojima se izriče leksičko značenje predikata kad stoje uz nepunoznačne glagole, nego da ih treba smatrati predikativima, kao sastavnim dijelovima predikata.

U drugome poglavlju pod nazivom “Obavezne adverbijalne dopune” problematizira se pojam adverbijala, odnosno tradicionalnom terminologijom označenih adverbijalnih odredbi, te razlučivanje temeljnih

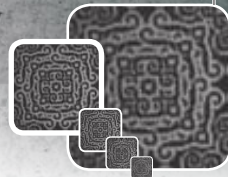
rečeničnih članova na dopune i odredbe i u skladu s tim primjena takve podjele u domenu onoga što se interpretira kao adverbijalna / priložna odredba, a što je u gramatikama mahom svrstavano u slobodne, fakultativne rečenične članove. Autor zapravo ukazuje na suštinski važno određenje dopune kao obaveznog elementa rečenične strukture bez obzira na to da li je uključen direktno kao komplement, koji se u tradicionalnoj gramatici grubo označava kao “objekt”, ili je to element koji označava određene okolnosti, ali je neispustiv, odnosno obligatoran, kao npr.: *On se ponaša uljudno*, *Mi smo boravili tamo* i sl. Tako predlaže, slijedeći postavke prethodnog članka, da se dopune i dodaci razvrstaju kako bi se osigurao rasterećeniji, logičniji i vjerodostojniji sintaksički opis rečenice. Naime, u najgrubljoj podjeli subjekt i objekt uvijek bi bili dopune, adverbijal i atribut (modifikator) uglavnom dodaci, a manjim dijelom dopune. U tom smislu ovaj se članak bavi obaveznim adverbijalnim dopunama, koje se u tradicionalnim gramatičkim pristupima vrlo različito interpretiraju i unose nered u opise. Obavezna adverbijalna dopuna gramatički je obavezna i mora se ostvariti u istoj rečenici s glagolima koji je uvode (*On boravi tamo*), a to su glagoli s izrazitom značenjskom oslabljenošću, te je pored gramatičnosti u ovom slučaju izuzetno važna semantička analiza glagola koji uvode adverbijalnu dopunu, kao i samo značenje lekseme u ulozi dopune. Nakon teorijsko-metodoloških postavki razgraničenja dopuna i odredbi, te obaveznih i neobaveznih adverbijalnih dopuna, navodi se šest skupina glagola koji u bosanškome jeziku uvode obavezne adverbijalne dopune. Najbrojniji su oni koji uvode dopune sa značenjem mjesta (*On boravi u Americi*), zatim načina (*Ona se dobro drži*), nešto rjeđe sa značenjem količine (*Prenočište košta mnogo*) i uzroka (*Neuspjeh proizlazi iz nerada*), a dopune sa značenjem vremena (*Kiša je trajala dva sata*) i namjene (*Novac je namijenjen za pomoć*) dolaze uz vrlo mali broj glagola. Potom se daje popis od osamdesetak glagola (podijeljen u šest skupina) koji uza se vežu obavezne adverbijalne dopune, što čini vrlo vrijedan i koristan doprinos ovome radu, koji može biti značajna smjernica u klasifikaciji navedenih rečeničnih članova.

U članku “O prijedlozima *u* i *na* u konstrukcijama vremenske intralokalizacije” na temelju lokalističkih i kognitivnogramatičkih teorijskih postavki rasvjetljava se semantička transpozicija koncepta prostorne

intralokalizacije iskazane prijedložno-padežnim konstrukcijama s prijedlozima *u* i *na* u vremensku intralokalizaciju. Naime, ukazuje se na koji se način pojmovi prostora metaforičkim preslikavanjem predočavaju kao pojmovi vremena i koje su to zakonomjernosti na temelju kojih funkcioniraju takve značenjske transpozicije. Vrijeme se predstavlja linearno, kao objektivni kontinuum u stalnom protjecanju, bez početne i krajnje tačke. Na temelju prostornih predodžbi prijedlozi *u* i *na*, koji su najfrekventnije sintaksičke jedinice za obilježavanje prostorne intralokalizacije, posredstvom konceptualne metafore VRIJEME JE PROSTOR “bivaju preneseni u domenu vremena”, i to uz lekseme s vremenskim značenjem, koje mogu biti općevremenske, npr. *vrijeme, doba, razdoblje* i sl., konvencionalnovremenske, npr. *minuta, dan, sedmica, jutro, srijeda* i sl., te implicitnovremenske, npr. *budućnost, sredina, završetak, djetinjstvo, mladost, Bajram* i sl. Tako se konstrukcijama s prijedlogom *u* vremenski pojam konceptualizira kao metaforički “spremnik”, odnosno vremenski odsječak ima jasno fokusirane granice i trajanje određeno tim granicama. Lokativnim konstrukcijama ovoga tipa pretpostavlja se značenje vremenske intralokalizacije tipa “sadržavanja”, npr. *U januaru su bile velike hladnoće, U svakom času mogao je progovoriti*, dok se akuzativnim konstrukcijama s prijedlogom *u* u domeni vremena preslikava scenarij dostizanja cilja iz prostorne domene. Takav cilj postaje referencijalna tačka na vremenskoj liniji, te se situacija predstavlja kao proces ili akcija koja “ulazi” u svoje vrijeme, dakle, izrazito dinamično, npr. *Doputovali su u petak, Naći ćemo se u jedan sat, U proljeće sve buja* i sl. S druge strane, lokativne konstrukcije s prijedlogom *na* označavaju vremensku intralokalizaciju tipa “koincidencije”, što znači da se objekt vremenske intralokalizacije poklapa (koincidira) s vremenskim lokalizatorom, pri čemu je njihov odnos statičan, npr. *Sreli smo se na svadbi, Posvađali su se na kraju*. Akuzativne konstrukcije s ovim prijedlogom pak značenjski su sličnije akuzativnim konstrukcijama s prijedlogom *u*, te također označavaju koncept “dostignutog cilja”, ali iz dinamične perspektive, s obzirom na opće padežno značenje akuzativa i dolaze s malim brojem vremenskih leksema, npr. *Doći će na proljeće, Na Božić se održava ponoćna misa* i sl.

Jedan od veoma značajnih i korisnih radova za semantičke interpretacije jeste rad “O pojačajnim pridjevima”. U njemu prof. Palić govori o jednom posebnom modalnom području upotrebe pridjeva koji funkcioniraju kao pojačivači sadržaja imenice uz koju stoje, a takve imenice označavaju predmete sa inherentnom skalom intenziteta, odnosno mjerljivošću “količine distinktivnih komponenata u njihovu semantičkom profilu”. Pojačajnim pridjevima ili intenzifikatorima smatraju se oni pridjevi koji ne izriču svojstvo predmeta označenog glavom imeničke sintagme, nego prenose obavijest o govornikovoj jačini doživljavanja toga predmeta, što jasno upućuje na njihovu pragmatičku funkciju. Takvi su se pridjevi razvili od kvalitativnih pridjeva i to onih iz značenjske podskupine “vrednovanja”. Svoju deskriptivnu funkciju takvi opisni pridjevi gube u konstrukcijama uz imenice kojima se označava predmet “u čijem semantičkom profilu ne postoji inherentno svojstvo koje se objektivno može označiti tim pridjevom”. Time se deaktivira deskriptivna semantička relacija između pridjeva i imenice, a aktualiziraju se apstraktni pojmovi najvišeg stupnja, krajnosti i cjelovitosti iz imeničkog semantičkog profila. Najčešće su to imenice koje označavaju apstraktne predmete s kvalitativnim implikacijama, te pojmovi koji se mogu gradirati, npr. *čisti bezobrazluk, obična fantazija, krajnja drskost, prava napast, gola istina, puka izmišljotina, kompletna budala, totalno rasulo, apsolutna tišina* i sl. U radu je analizirana upotreba pojačajnih modalnih pridjeva *čisti, goli, puki, obični, pravi, krajnji, kompletni, totalni i apsolutni*, među kojima pridjevi *čisti, goli, puki* i *obični* intenzificiraju značenje snižavajući njihovu vrijednost na zamišljenoj ljestvici intenziteta, dok pridjevi *pravi, krajnji, kompletni, totalni* i *apsolutni* povisuju tu vrijednost. Pored semantičkih i pragmatičkih svojstava pojačajnih pridjeva uočene su i određene gramatičke zakonomjernosti u njihovoj upotrebi: javljaju se u određenom vidu, nemaju mogućnost komparacije (osim u specifičnim slučajevima kad postaju tzv. “pojačani pojačivač” – *To je najobičnija izmišljotina*), nemaju mogućnost upotrebe u predikativnoj službi, niti mogućnost modifikacije priložnim modifikatorima stupnja, kao ni funkcionalnu sinonimnost.

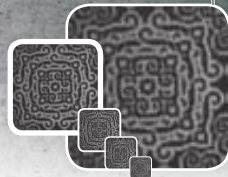
Autor na kraju ističe kako se pojačajni pridjevi odlikuju raznovrsnim subjektivnomodalnim vrijednostima, najčešće negativnim – negodovanjem, neprihvatanjem, potcjenjivanjem i sl.

Člankom “O apoziciji” prof. Palić ukazuje na jedno vrlo važno, a u gramatičkoj literaturi prilično kontroverzno pitanje – problem i status apozicije. Naime, o apoziciji i njenom statusu gramatičari uglavnom iznose različita, često potpuno oprečna stajališta. U bosnisti, kroatistici i srbistici ovom se pitanju nije posvećivala naročita pažnja s obzirom na to da su se u gramatikama uglavnom preuzimala ranija određenja toga pojma, s izuzetkom članka Ivana Markovića o apozitivnim sintagmama. U svjetskoj se lingvistici, međutim, o tome mnogo govorilo, te autor ukratko donosi najvažnije postavke teorijskog promišljanja apozicije u lingvistici općenito. Na temelju dvaju tipičnih primjera u bosanskome jeziku: *Rijeka Neretva buja* i *Bosna, država, nazvana je po rijeci Bosni* postavlja osnove po kojima razlikuje takve tipove konstrukcija po mnogo čemu. Najprije, razmatrajući prvi primjer (*Rijeka Neretva buja*), ukazuje na dosad potpuno pogrešno određenje zavisnika u ovom tipu konstrukcija. Kao što je poznato, u gramatikama se apozicijom smatra u ovome slučaju prvi član sintagme (*rijeka*), koji stoji u prepoziciji. Prof. Palić, predočavajući odnose dominacije i integracije u razmatranim konstrukcijama, zaključuje da je riječ o modifikaciji u kojima se javljaju supstantivni modifikatori u postpoziciji, tipično postmodifikatori u supstantivnim sintagmama, koje dovodi u korelaciju s adjektivnim modifikatorima tipičnim u prepoziciji. Tako je postmodifikator u ovakvoj sintagmi imenica *Neretva*, koja je zavisnik imenice *rijeka*, i dolazi u atributskoj službi, dakle, nije riječ o apoziciji. S druge strane, u primjeru *Bosna, država, nazvana je po rijeci Bosni* imamo potpuno drukčiju situaciju. Naime, skup riječi *Bosna, država*, ne smatra se uopće sintaksičkom konstrukcijom jer ne posjeduje temeljna svojstva subordinacije, gramatičkog odnosa kojim se odlikuje sintagma, niti ima odnosa gramatičke dominacije, jer se i jedna i druga riječ odlikuju funkcionalnom nezavisnošću paradigmatičke naravi. Stoga se zaključuje da u drugom primjeru, koji se najčešće navodi kao “klasičan” primjer apozicije, nije riječ o sintaksičkoj konstrukciji, niti je ta druga riječ,

odvojena zarezima, uopće rečenični konstituent. Zapravo, uzimajući u obzir teško prihvaćanje novih gramatičkih termina, autor preporučuje da se termin apozicija zadrži u domenu lingvistike rečenice za novi pojam koji podrazumijeva da je supstantivna riječ koja je odvojena zarezima eksponent zasebne paralelne predikacije ekvativnog tipa (*Bosna je država*), koja je paralelna s prvom predikacijom jer obje dijele isti prvi supstantiv kao referencijalni izraz za isti objekt. No, apoziciji nije mjesto u strukturnom stablu rečenice, ona nije ni koordinirani ni subordinirani član bilo koje konstituentske sintagme u rečenici, nego je zasebna sintaksička cjelina i nije sintaksički povezana s rečenicom u kojoj je prisutna. Takva je cjelina zapravo pragmatički postupak ukrštanja govornih činova koji su djelimično simultani, a drugi predstavlja govornikov komentar o glavnoj tvrdnji rečenice, čime se prenosi sekundarna informacija. Apozicija je, dakle, “pragmatički umetak”, koji je obavezno intonacijski i ortografski izdvojen i koji stoji u kontaktnoj postpoziciji u odnosu na element prvog govornog čina, odlikuje se pragmatičkom polifunkcionalnošću i nema gramatičku ulogu u rečenici. Govornik poseže za takvim sredstvom u situacijama gdje prvom obaviješću nije moguće prenijeti sve što on namjerava iskazati tim govornim činom, te uvodi naknadnu obavijest za kojom osjeća komunikacijsku potrebu.

“Semantika i pragmatika imperativa” članak je koji zavređuje izuzetnu pažnju upravo stoga što se u južnoslavenskoj lingvistici imperativu nije davalo dovoljno mjesta. Autor najprije za imperativ ističe dva općepoznata značenja – značenje glagolskog načina i značenje rečeničnog načina, a u radu se analiziraju imperativni iskazi u bosanskome jeziku u kojima je imperativ morfosintaksička kategorija određena svojom komunikacijskom funkcijom. Jezgreno značenje imperativa u bosanskome odnosi se na tri ključne komponente: govorni čin imperativa je “ovdje” i “sada”, adresat je potencijalni agens imperativne akcije, a imperativna akcija je hipotetična, iz čega se izvodi direktivni potencijal imperativa kao njegovo inherentno svojstvo da signalizira direktivnost. Za imperativ su, nadalje, važni pragmatički parametri: želja, moć, sposobnost, obavezivanje i sl. Autor razlikuje doslovni imperativ, koji se odnosi na sadržaje što se

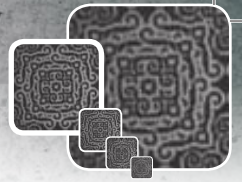
interpretiraju na temelju gramatičkih i leksičkosemantičkih vrijednosti imperativnog glagola u konstrukciji, te nedoslovni imperativ, koji se tiče primarno pragmatičkog znanja adresata. Navodi različite vrste imperativa: ultimativni imperativ, imperativ s neekspliciranim subjektom, imperativ prvog lica, imperativ s neindividualiziranim i generičkim subjektom, savjetodavni imperativ, imperativ ponude, dopuštenja, bodrenja i hrabrenja, reklamni imperativ, imperativ izazivanja i prijetnje, imperativ ironije, dobre želje, proklinjanja, pasivni, kontrafaktivni imperativ, imperativ s fiktivnim adresatom, kondicionalni, koncesivni, diskursni te historijski imperativ.

Zanimljive zaključke prof. Palić donosi u članku “Particip prezenta kao hibridna gramatička jedinica u njemačkome i ekvivalenti u bosanskome jeziku”, u kojem se razmatra particip I u njemačkom jeziku, koji se različito klasificira u gramatikama, i njegovi ekvivalenti u bosanskome, te se daje kontrastivna usporedba ovih jedinica. Particip I ili particip prezenta u njemačkim se gramatikama nekad svrstava u glagolske oblike, a nekad u pridjeve, ovisno o njegovoj upotrebi u konstrukciji. Navodi se kako je particip I u svom dijahronijskom razvoju održao složenu sintaksičku funkciju, ali je izgubio svoje ranije mjesto u jezičkom sistemu. On predstavlja hibridnu kategoriju koja se javlja i u glagolskoj i u pridjevskoj funkciji. Najčešća mu je atributska uloga, potom adverbijalna, gdje postoji potpuna kategorijalna ekvivalentnost u upotrebi kad je riječ o odnosu njemačkog i bosanskog jezika, pri čemu u bosanskome takvu ulogu vrši glagolski prilog sadašnji, dok je predikativna upotreba za ovu jezičku jedinicu blokirana. U adjektivnoj ulozi kao ekvivalenti u bosanskome jeziku javljaju se deverbativni pridjevi izvedeni sufiksacijom i kategorijalnom transpozicijom, te često relativna klauza. Zaključuje se da particip I u njemačkome i glagolski prilog sadašnji u bosanskome jeziku pokazuju više razlika nego sličnosti, te da imaju jaku tendenciju adjektivizacije.

Poglavlje “Kondicionalne kopulativne rečenice u bosanskome jeziku” odnosi se na članak nastao na temelju izlaganja prof. Palića na *Sarajevskim filološkim susretima 4*, u kojem se govori o neuobičajenom spoju kondicionalnosti i paratakse, odnosno kondicionalnosti na razini nezavisnosložene rečenice. Naime, definirajući najprije

kopulativne rečenice te kondicionalnost kao vrstu logičkog odnosa implikacije gdje uzrok i posljedica stoje u odnosu uvjetovanja, autor najprije teoretsko-metodološki postavlja pitanje da li je moguće spojiti kondicionalnost i kopulativnost, te ako jeste, koja su ključna gramatička, semantička i pragmatička obilježja takvih konstrukcija. Navodi, nadalje, da bosanski jezik koristi pet različitih tipova kondicionalnih kopulativnih rečenica: rečenice s kondicionalnim imperativom (*Trudi se, i uspjeh ćeš*), rečenice s kondicionalnim infinitivom (*Zatvoriti oči, i sve nestaje*), rečenice s kondicionalnim prezentom (*Samo kucneš, i neko se pojavi*), rečenice s modalnim glagolima ili modalnim konstrukcijama sa značenjem dostatnosti (*Trebate samo nazvati, i vaš je problem riješen*), te rečenice s neglagolskim riječima ili konstrukcijama (*Još jedna greška, i gotovo je!*). Najčešće su rečenice s kondicionalnim imperativom, kojim govornik poziva adresata da obrati posebnu pažnju na datu situaciju, jer je ona za govornika naročito bitna, a kondicionalnim imperativom tipično se obilježava učestalost scenarija s generičkim subjektima, te se tako aktivira značenje neizbježnosti. Kopulativne kondicionalne rečenice nastale su procesom metaforičkog preslikavanja iz domene prostora u vremensku domenu, a zatim u domenu uvjetovanja, te im je obavezan redoslijed u rečenici – protaza pa apodoza.

Prilog pod naslovom “O složenim rečenicama s alternativnim bezuvjetnim klauzama” problematizira kompleksno pitanje statusa složenih rečenica s veznikom *bilo* ili *bilo da*, koji se u gramatikama uglavnom navodio kao veznik rastavnih ili disjunktivnih rečenica. Naime, autor navodi kako je u rečenicama tipa *Bilo ti drago, bilo ti krivo, ja ću doći* svakako riječ o koordinaciji, ali relativnoj ili nižestupanjskoj koordinaciji, gdje su u nezavisnom odnosu dvije ili više klauza kojima je gramatički nadređena neka treća, glavna klauza. Takva glavna klauza izriče sadržaj koji će se obavezno i bezuvjetno ostvariti bez obzira na okolnosti iskazane zavisnim klauzama sa riječju *bilo*, koje se moraju postaviti u disjunktivni odnos, čime se zapravo postiže tzv. “bezuvećenje”. Budući da je odnos disjunkcije odnos isključivanja, u “prototipnim složenim rečenicama ove vrste postoje dva takva sadržaja u odnosu alternacije”. Stoga ih autor naziva alternativnim

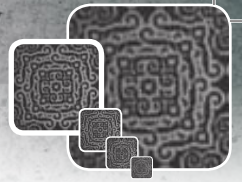
bezuvjjetnim klauzama, a složene rečenice u okviru kojih funkcioniraju sadrže implikaciju iscrpnosti, što znači da su u kontekstu iscrpljene sve moguće opcije, te implikaciju indiferentnosti, što podrazumijeva da je govornik ravnodušan prema tome koja bi se ponuđena opcija mogla ostvariti. Ova ključna semantička svojstva kao posljedicu daju bezuvjetnost. Nadalje ističe da se ovakve rečenice općenito povezuju s kondicionalnim klauzama i uopće sa kondicionalnošću. Načelno su tročlane strukture i sastoje se od glavne klauze i dviju koordiniranih zavisnih klauza u odnosu disjunktivne alternacije, no može ih biti i više. Predikati bezuvjjetnih alternativnih klauza prototipno su u obliku slobodnog glagolskog pridjeva radnog, za koje prof. Pranjković tvrdi da su redovno optativnog karaktera, te su u sintaksičkom kondicionalu, odnosno mogućem načinu. Prof. Palić na kraju ističe da ove klauze imaju i vrlo važnu pragmatičku funkciju, koja se ogleda u tome da govornik izbjegava otvaranje teme koju nameće sugovornik, prelazi preko toga i daje do znanja sugovorniku da je važnije pitanje otvoreno glavnom klauzom.

Posljednje poglavlje ove knjige pod nazivom “O veznicima u južnoslavenskim gramatikama” razmatra veznike kao kategoriju riječi u bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku, te naročito njihov opis, definicije, popis i klasifikacije u gramatikama na ovim prostorima od sredine XIX stoljeća. Jedno od najznačajnijih pitanja koja se postavljaju kad je riječ o klasifikacijama veznika jeste da li ih treba opisivati na morfološkoj ili sintaksičkoj razini. Navodeći rješenja više autora gramatika koja naginju morfološkoj razini opisa veznika, prof. Palić nedvojbeno ističe da se veznici moraju opisivati najprije na osnovu kriterija funkcije i položaja riječi, te da temeljno razmatranje veznika izvan sintakse nije opravdano, što ne isključuje mogućnost i potrebu njihova opisa i na drugim jezičkim razinama. Nadalje, morfološki opis posljedično dovodi do nagomilavanja termina kojima se upućuje na veznike, npr. veznička riječ, veznički izraz, veznička konstrukcija, veznički prilog i sl., što dodatno komplicira pojam veznika i njegovo definiranje, koje često nije zasnovano na jasnim kriterijima, te takve

činjenice rezultiraju brojnim nedoumicama u vezi s pripadnošću pojedinih riječi i spojeva riječi kategoriji veznika. Također se ukazuje i na to da gramatičari često nisu svjesni uloge veznika kao formalnih pokazatelja suštinskog razlikovanja koordinacije i subordinacije.

Sublimirajući sve dosad rečeno, možemo kazati da knjiga *Gramatika, semantika i pragmatika rečenice* prof. Ismaila Palića predstavlja veoma važno objedinjavanje gramatičko-semantičko-pragmatičkih tema koje su temelj za značajan preokret u lingvističkim interpretacijama bosanskoga, ali i hrvatskoga i srpskoga jezika, što se u pojedinim izdanjima posljednjih godina već osjetno uočava. Njen je značaj u tome što usmjerava gramatička, a posebno sintaksičko-semantička proučavanja na savremene poglede u jezikoslovnim istraživanjima, posebno u lingvističkoj bosnistici, a to podrazumijeva uvođenje različitih kriterija u klasifikacije jezičkih jedinica, naročito semantičkih i pragmatičkih interpretacija. Pored toga, njena je posebna vrijednost i u tome što je na jednome mjestu zaokružila gramatičke teme kojih su se gramatičari najčešće šturo, bojažljivo i nepotpuno doticali u dosadašnjim istraživanjima, ili su ih čak izbjegavali zbog njihove kompleksnosti. Prof. Ismail Palić ih neustrašivo, vrlo smjelo i potpuno jasno demaskira, raspakuje, slaže, argumentira, konsultirajući najnovije naslove autora iz svjetske lingvistike, te nudi elegantna i logična rješenja za složene pojmove i probleme u lingvističkim interpretacijama. U tome i jeste veličina njegovog rada i djela!

Na kraju bih naročito istaknula specifičnu formu naslova polovine ovdje predočenih radova. Naime, 5 od 10 poglavlja naslovljeno je lokativnom konstrukcijom s prijedlogom *o*, koja predstavlja tipičnu konstrukciju za značenjsku domenu temativa, npr. "O apoziciji", "O pojačajnim pridjevima" i sl. Naime, kognitivnolingvističkim teorijsko-metodološkim aparatom definirano, navedene lokativne konstrukcije označavaju entitete koji se shvataju kao referentna tačka nekog razgovora, pisanoga teksta ili kakve mentalne aktivnosti. Naslov sam po sebi ne uključuje lični glagolski oblik u takvim konstrukcijama, te u ovome slučaju predstavlja vrlo efektno sredstvo

poziva na razgovor i diskusiju o pojedinim temama, za šta mislim da je prof. Palić ostavio otvorenim, a upravo je ovom formom na to suptilno ukazao.

Najtoplije preporučujem ovu knjigu za pomno iščitavanje svima onima kojima je jezik najdraži predmet istraživanja, kao i onima koji često imaju dileme u razvrstavanju pojedinih jezičkih jedinica. U ovoj knjizi naći ćete odgovore na brojna pitanja!